

Llibres

ICONOGRAFIA INCÒGNITA
GIRONINAJosep Maria
Nolla i Brufau,
arqueòleg

JOAQUIM PLA I DALMAU

Una coincidència favorable m'ha permès realitzar aquesta entrevista, prevista des de ja fa molt temps. Josep Maria Nolla ha passat molts dies d'aquest estiu excavant a Caldes de Malavella i jo, per la meua part, també he passat molts dies a Caldes cercant un repòs i una tranquil·litat, que només he trobat a mitges, malgrat les ofertes de descans i «relax» que ofereix l'antiga vila romana. De fet, un matí vaig apropar-me a les antigues «Termes» i vaig trobar, en plena feina, l'arqueòleg Nolla i un grup d'estudiants d'arqueologia immersos en la noble tasca d'anar descobrint nous nivells d'unes restes arqueològiques que, segons sembla, confirmen la importància de Caldes com a vila termal romana. Feia goig veure la participació entusiasta d'aquella joventut de nois i noies, suats sota un sol de misericòrdia, pendents de la guia amable d'un professor, tan suat com ells, interessats per les troballes que s'anaven succeint i que, a fi de comptes, han permès situar la construcció de les Termes romanes en els anys 40 o 50 després de Crist, abans que Caldes fos municipi.

Abans d'entrar en el món dels llibres que presideix totes les nostres entrevistes, em sembla positiu preguntar a Josep Maria Nolla quelcom més sobre la Caldes romana.

- Sr. Nolla, pot donar-me algunes idees sobre la primitiva Acquis Voconis...

- Dóna la sensació d'haver estat un municipi flavi amb un nucli urbà poc important, però això no modifica la valoració, perquè tenia un conjunt termal d'aigües salutíferes de molta importància, on la gent hi venia a guarir les seves malalties. Cal insistir sobre el concepte que les aigües de Caldes eren -i són- aigües guardores; o sigui que tenen facultats terapèutiques pròpies. Això fa pensar que hi havia algun temple dedicat a la «Salus», relacionat amb les aigües, amb culte a Apol·lo. No era una estació d'aigües termals pròpiament dites, on la gent podia relaxar-se o prendre uns banys. Les aigües de Caldes eren terapèutiques i els banys tenien un caire més mèdic que no pas d'esbarjo. Això es manifesta clarament amb les troballes que s'han fet de monedes de l'època que la gent llençava a la piscina guardadora com a mostra d'agraïment per les curacions que s'aconseguien...

- I quines persones devien venir a Caldes per aprofitar aquestes condicions de les aigües?

- De tot el territori romanitzat de les nostres contrades. Caldes ocupava un lloc de privilegi sobre el Gran Camí, o la via Augusta, i és lògic pensar que s'hi traslladessin gent benestant de Girona, Hostalric i altres poblacions romanitzades. Caldes de Montbui, per exemple, acollia molts malalts de Tarraco. S'han trobat, en aquest cas, moltes inscripcions epigràfiques. En concret, en el cas de Caldes de Malavella, queda molta cosa per estudiar; les Termes romanes són massa importants per pensar sols en aquest edifici que, d'altra banda, les excavacions que realitzem ens el presenten com una edificació molt notable que s'extenia considerablement pels voltos de la coneguda piscina...

- Parlem, si li sembla bé, de les seves publicacions...

- Vaig començar a publicar articles, comunicacions i altres aportacions l'any 1972, el total arriba prop del centenar. Majoritàriament estan relacionades amb Girona, Roses, Empúries, Baix Empordà, i es refereixen

a l'època romana i al món tardo-romà fins a la fi del món antic...

- Llibres?

- L'any 1978 vaig escriure la meua tesi doctoral a Bellaterra sobre «La ciudad romana de Gerunda». L'any següent es va publicar a la Sèrie Monogràfica núm. 2 un llibre de M. A. Martín, F. J. Nieto i jo sobre «Excavaciones en la ciudadela de Rosas». Més tard vaig publicar, juntament amb J. Casas la «Carta Arqueològica de les comarques de Girona. Poblament de l'Època romana al nord-est de Catalunya». Poc després s'edità a Monografies Emporitanes de Barcelona, un treball conjunt amb X. Aquilue, R. Mar, J. Ruiz de Arbulo, E. Sanmartín i jo sobre «El Fòrum Romà d'Empúries. Una aproximació arqueològica al procés històric de la romanització al nord-est de la península Ibèrica». Ja l'any 1988, dintre la Sèrie Monogràfica (núm. 8), s'edità «La vil·la romana de Vilauba (Camós). Estudi d'un assentament rural», que responia a les campanyes d'excavacions fetes els anys 1979-1985. Signarem el treball A. Roure, P. Castanyer, J. Keay, J. Tarrús i jo. L'any 1988 la Diputació de Barcelona edità «Empúries. Guia itinerària», que vaig escriure en col·laboració amb E. Sanmartí.

- I de la Girona romana?

- L'any 1987, dintre de la col·lecció Quaderns d'Història de Girona, que editen conjuntament l'Ajuntament i la Diputació de Girona, es publicà «Girona Romana. De la Fundació a la fi del món antic». Un any després la revista «Fonaments» em publicà dintre de la Sèrie Prehistòria i món antic als Països Catalans, «Gerunda, dels orígens a la fi del món antic». En la Història de Girona que publica ADAG, m'han publicat «La Girona romana» i «El domini visigòtic».

- I sobre la porta romana de la Torre Gironella a la qual vostè s'ha dedicat tant, darrerament?

- He publicat diversos articles a Cypsela i a l'«Archivo Español de Arqueología» i altres revistes...

- Vol donar-me una breu visió de la seva idea de la Girona romana?

- Crec que Girona va ser una ciutat fundada pels romans. Mentre no tingui dades en contra, ho haig de creure així...

- I doncs la ciutat ibèrica?

- En tot cas havia de ser un nucli urbà molt petit. En canvi hi havia molt a prop poblats ibèrics molt importants com Sant Julià (poc estudiat encara però d'un volum realment molt considerable), la Creueta...

- O sigui que els romans prescindiren de l'existència de poblats propers i escolliren un nou emplaçament per fundar una nova ciutat.

- Possiblement per les favorables condicions de defensa que tenia el terreny que es va escollir -elevacions, rius, etc.- Al cap i a la fi de la Via Augusta, entre

el Pirineu i Hostalric, Mataró, Badalona, en el camí que conduïa a Tarraco. Per mi la característica fonamental de Girona com a ciutat romana és la raresa en relació a la resta d'urbs del nostre territori. El seu plantejament com a ciutat no té res a veure amb Roses ni Empúries ni la resta de poblacions de la costa del Maresme. Cal tenir present que més al sud del cap de Begur, el pas obligat es produeix per la Costa Roja i el Congost i d'aquí ve l'emplaçament de Gerunda com a lloc per controlar, amb eficàcia, el camí de penetració a la península Ibèrica.

- Però la ciutat, a més a més del seu paper de punt de defensa, es degué consolidar en altres aspectes...

- Indiscutiblement. L'existència, a les proximitats del nucli fortament fortificat, de vil·les com les de Belllloc, Montfullà i Pla de l'Horta fa creure en l'existència de patricis romans o romanitzats que tenien prou nivell econòmic per mantenir segons habitatges d'esbargiment prop de l'urbs, encara que també és possible que els curials -l'aristocràcia que regia els destins ciutadans- s'instal·lessin més lluny per defugir les seves obligacions econòmiques, aprofitant una xarxa de camins molt més important del que ara ens imaginem... De fet, la romanització de les nostres contrades va ser molt profunda i arribà fins a les comarques prepirenàiques... De l'ocupació militar inicial es passà, molt aviat, a la integració de la població civil, especialment de l'aristocràcia que assimilà -i va trobar-s'hi bé- la seva dependència de Roma.

- Una darrera pregunta, Sr. Nolla: Vostè que ara té la titularitat de la càtedra d'Arqueologia a l'Estudi General de Girona, com creu que respon la Ciutat a la tasca constant que es realitza, amb l'ajuda de les institucions, en matèria d'excavacions i estudis arqueològics?

- Potser hi ha un xic de desconeixement del que això representa... Però, en canvi, la joventut s'hi interessa cada vegada més... La presència a Girona dels estudis universitaris ha ajudat molt... Només cal veure l'interès amb què treballen aquest nois i noies que m'acompanyen, fent pràctiques, en les excavacions de les Termes romanes de Caldes de Malavella.

Caldria tancar aquí l'entrevista que m'ha concedit el Sr. Nolla per parlar, especialment, de les seves obres i publicacions, ben nombroses i notables, però no em resisteixo a silenciar que, també, en matèria bibliogràfica, es veu acompanyat per l'activitat de la seva muller, Concha Puertas, que s'ha afegit a la seva vocació amb el suport fonamental de la Llibreria 22, de Girona. ■